

Sysselsättningsmönster för personer med intellektuell funktionsnedsättning

Med särskilt fokus på att få och behålla arbete

Magnus Tideman

Transitionen från ung till vuxen

- Steget in i vuxenlivet = möjligheter och utmaningar
- Övergången är en lång och komplex process med många delar/aspekter.
- Vuxenmarkörer: Sluta skolan, flytta hemifrån, börja arbeta eller studera, träffa partner, vuxenidentitet, ökat ansvar för beslut och dess konsekvenser m.m.
- Personer med funktionsnedsättning har en lång historia av segregering
- Ett liv som andra bland andra, likvärdighet i villkor och ett stort självbestämmande
- Arbete/sysselsättning centralt

Förvärvsarbete

- Unga med funktionsnedsättning har svårt att etablera sig på arbetsmarknaden
- Andelen med arbete på en stabil låg nivå
- Ingen märkbar förbättring de senast 30 åren
- Fler i arbete = bra för den enskilde, bra för arbetsplatser och bra för samhällsekonomin

Intellektuell funktionsnedsättning

- Förändring av gruppen över tid
- 0,6 % av befolkningen fram till mitten av 1990-talet – nu ca 2 % bland unga
- Stor variation i grad av intellektuell funktionsförmåga
- Kombination med andra funktionsnedsättningar
- Gemensamt: bakgrund i särskolan (numera anpassad skola)
- Pipe-line till daglig verksamhet? Saknats tillförlitligt underlag

Särskolan och sen?

- Projekt på Högskolan i Halmstad sedan 2009
- Studerar efter (anpassad) gymnasial sysselsättning för unga vuxna med intellektuell funktionsnedsättning (ibland kombinerat med andra funktionsnedsättningar)
- Register med drygt 27 000 individer (HURPID)
- I princip alla som gått i anpassat gymnasium 2001-2020

hh.se

 HÖGSKOLAN
I HALMSTAD

5

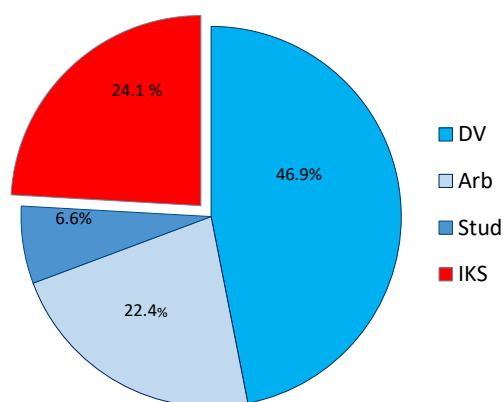
Sysselsättning

46.9% - Daglig verksamhet

22.4% - Lönearbete

6.6% - Studier

24.1% - Ingen känd sysselsättning (NEED)

hh.se

 HÖGSKOLAN
I HALMSTAD

6

Sysselsättning

- Fler män än kvinnor i arbete
- Förvärvsarbete minst vanligt i storstäder
- Högutbildade svenska föräldrar i storstad = daglig verksamhet
- Mer rörlighet mellan sysselsättningstyper över tid än förväntat, tex 8,2 % från daglig verksamhet till arbete och 11,6 % från daglig verksamhet till NEED under åren 2011-2020

hh.se

7

24 % saknar känd sysselsättning

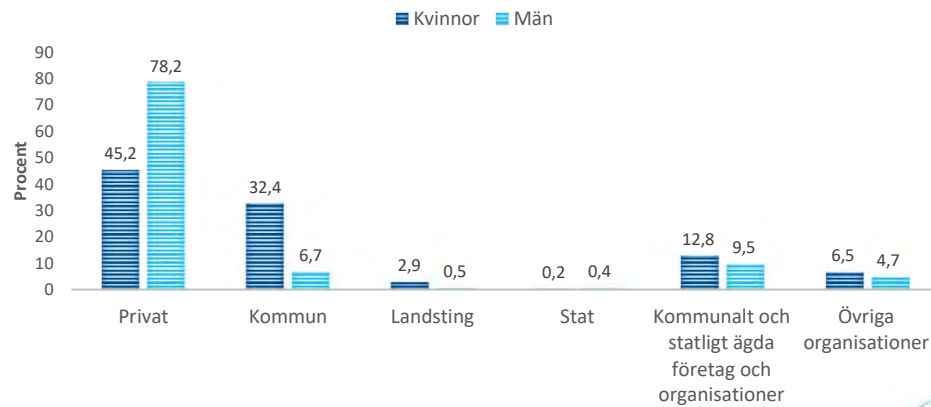
- (NEED) Not in Education, Employment or Daily activity (undergrupp till NEET)
- Vill arbeta!
- Brist på förberedelser i skolan
- Ingen myndighet tar ansvar
- Påverkar självförtroende, sociala relationer
- Kombination med psykisk ohälsa, missbruk, ensamhet....

hh.se

8

Sektorstillhörighet 2020 för dem som haft förvärvsarbete 2011-2020

Yrkestillhörighet 2020 för dem som haft förvärvsarbete 2011-2020

Kvinnor			Män	
		%		%
1	Snabbmatpersonal, köks- och restaurangbiträden	16,7	Butikspersonal	11,3
2	Tidningsdistributörer, vaktmästare, öv. Servicearbetare	11,5	Tidningsdistributörer, vaktmästare, öv. Servicearbetare	9,0
3	Butikspersonal	11,5	Städledare, fastighetsskötare	6,4
4	Barnskötare, elevassistenter m.fl.	11,1	Lagerpersonal, transportledare	5,6
5	Vårdbiträden	7,7	Montörer	5,0
6	Skötare, vårdare, personliga assistenter m.fl.	6,3	Fordonsmekaniker	4,5
7	Städare, hemservicepersonal m.fl.	5,0	Snickare, murare, anläggningsarbetare	4,4
8	Uppgift saknas	3,8	Lastbils- och busschaufför	4,2

Att få arbete

Engagemang hos nyckelpersoner

- Håller kontakten över tid
- Familjemedlemmar, lärare, stödpersoner..
- ... men sällan Arbetsförmedlingen

Att få prova flera olika praktikplatser (14 av 15 personer)

- Att hitta rätt gör att man trivs och vill vara kvar

- Formell utbildning/körkort

Att behålla arbete

- Trivsel
- Balans mellan
 - krav och förmågor
 - anpassningar och upplevelse av likabehandling
 - sociala relationer/kollegor
- Arbetsgivaren är flexibel
 - Byta uppgifter, gå ner till deltid
 - Stora företag med många avdelningar/enheter har goda förutsättningar för flexibilitet
 - Anpassningar = att välja ut arbetsuppgifter

hh.se

11

- Lönebidraget är viktigt -
 - Utveckling över tid = lönebidraget mindre viktigt
 - Men för vissa är det helt avgörande, även på längre sikt
- Styrdokument om mångfald finns -
 - Men ingenting om funktionshinder...
- Känslan att göra en insats, ta samhällsansvar -

hh.se

12

Kunskapsöversikt - Internationell forskning om transition för personer med funktionsnedsättning - implikationer för praktiken

- **Involvera den enskilde i planering och genomförande**
- Skapa arenor där personer med olika förutsättningar kan träffas
- Förbättra samarbetet mellan olika stödsystem
- Undvik segregerade lösningar,
- Dokumentera och utvärdera det som görs bättre
- Olika typer och grader av funktionsnedsättningar = behov av olika typer och omfattning av insatser,
- Finns inga enskilda metoder som kan tillämpas på alla

Att göra (implikationer)...

- Långsiktig kunskapsuppbyggnad
- Förberedelsearbetet under skoltiden
- Samarbete mellan Skola – Arbetsförmedling – Socialtjänst – Försäkringskassa
- Aktivitetsersättning – måste erbjuda aktiviteter!
- Stöd till enskilda (text supported employment)
- Stöd till arbetsgivare (både ekonomi och praktiskt)

På gång..

- Avhandling om sysselsättningsmönster över tid
- Studie med särskilt fokus på daglig verksamhet
- Studier i samarbete med Karolinska Institutet (MEB) (diabetes, mortalitet, missbruk, kriminalitet, samsjuklighet, ärftlighet, sömnproblem...)

HURPID-baserade publikationer I

1. Arvidsson, J, Widén, S & Tideman, M (2015). Post-school options for young adults with intellectual disability in Sweden. *Research and Practice in Intellectual and Developmental Disabilities*. 2:2, 180-193, DOI: 10.1080/23297018.2015.1028090
2. Arvidsson, J, Staland-Nyman, C, Widén, S & Tideman, M (2016). Sysselsättning för unga vuxna med intellektuell funktionsnedsättning – boendegeografiska skillnader. *Tidsskrift för Velferdsforskning*. 19, Nr. 3. 244–263
3. Arvidsson, J, Widén, S, Staland-Nyman, C & Tideman, M (2016). Post-school destination – A study of women and men with intellectual disability and the gender-segregated Swedish labor market. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities* doi: 10.1111/jppi.12157
4. Arvidsson, J. (2016). *Sysselsättning och social rättvisa: En nationell registerstudie om 12 269 unga vuxna med intellektuell funktionsnedsättning* (PhD dissertation). Halmstad: Halmstad University Press.
5. Luthra, R., Högdin, S., Westberg, N., & Tideman, M. (2018). After upper secondary school : Young adults with intellectual disability not involved in employment, education or daily activity in Sweden. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 20(1), 50–61. <https://doi.org/10.16993/sjdr.43>
6. Luthra, R., Westberg, N, Högdin S & Magnus Tideman (2018). 'Just because one has attended a special class does not mean that one isn't capable': the experiences of becoming and being not involved in traditional occupations for young people with intellectual disability, *Nordic Social Work Research*, DOI: 10.1080/2156857X.2018.1553734
7. Luthra, R. (2019). Young adults with intellectual disability who are not in employment, education, or daily activities: Family situation and its relation to occupational status. *Cogent Social Sciences*, 5(1), 1622484.
8. Arvidsson, J., Staland Nyman, C., Widén, S., & Tideman, M. (2020). Efter(sär)gymnasial sysselsättning för unga vuxna med intellektuell funktionsnedsättning - betydelsen av föräldrars utbildningsnivå och födelseland. *Socialvetenskaplig tidskrift*. 1, 25-49
9. Luthra, R. (2020). *Falling through the cracks. A study on young adults with intellectual disability not involved in employment, education or daily activity* (PhD dissertation). Halmstad: Halmstad University Press.
10. Liu, S., Kuja-Halkola, R., Larsson, H. Lichtenstein, P, Ludvigsson, J F, Svensson, A-M, Gudbjörnsdottir, S, Tideman, M, Serlachius, E & Butwicki, A. (2021) Poor glycaemic control is associated with increased risk of neurodevelopmental disorders in childhood-onset type 1 diabetes: a population-based cohort study. *Diabetologia*. <https://doi.org/10.1007/s00125-020-05372-5>

HURPID-baserade publikationer II

1. Hirvikoski T, Boman M, Tideman M, Lichtenstein P, Butwicka A. (2021) Association of Intellectual Disability With All-Cause and Cause-Specific Mortality in Sweden. *JAMA Netw Open*. 4(6):e2113014. doi:10.1001/jamanetworkopen.2021.13014
2. Taubner, H., Tideman, M., & Staland Nyman, C. (2021). Employment Sustainability for People with Intellectual Disability: A Systematic Review. *Journal of occupational rehabilitation*, 10.1007/s10926-021-10020-9.
3. Liu, S, Kuja-Halkola, R, Larsson, H, Lichtenstein, P, Ludvigsson, J, Svensson, A-M, Gudbjörnsdottir, S, Tideman, M, Serlachius, E, Butwicka, A (2021). Neurodevelopmental Disorders, Glycemic Control, and Diabetic Complications in Type 1 Diabetes: a Nationwide Cohort Study. *The Journal of Clinical Endocrinology & Metabolism*, Volume 106, Issue 11, Pages e4459–e4470, <https://doi.org/10.1210/clinem/dgab467>
4. Lichtenstein, P., Tideman, M., Sullivan, P.F., Serlachius, E., Larsson, H., Kuja-Halkola, R. and Butwicka, A. (2021). Familial risk and heritability of intellectual disability: a population-based cohort study in Sweden. *J Child Psychol Psychiatr*. <https://doi.org/10.1111/jcpp.13560>
5. Latvala, A., Tideman, M., Söndena, E., Larsson, H., Butwicka, A., Fazel, S., & Lichtenstein, P. (2022). Association of intellectual disability with violent and sexual crime and victimization: A population-based cohort study. *Psychological Medicine*, 1-9. doi:10.1017/S0033291722000460
6. Taubner, H, Tideman, M & Staland-Nyman, C (2023). People with intellectual disability and employment sustainability: A qualitative interview study. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 36 (1), 78– 86. <https://doi.org/10.1111/jar.13036>–9. <https://doi.org/10.1111/jar.13036>
7. Khemiri, L, Kuja-Halkola, R, Larsson, H, Butwicka, A, Tideman, M, D'Onofrio, B M, Latvala, A & Lichtenstein, P (2023). Parental substance use disorder and risk of intellectual disability in offspring in Sweden: a national register study. *eClinicalMedicine*, Volume 63, 2023, <https://doi.org/10.1016/j.eclinm.2023.102170>
8. Tideman, M, Staland Nyman, C & Taubner, H. (2024). *Att få och behålla ett arbete. Hållbarhet i arbetslivet för personer med intellektuell funktionsnedsättning*. Försäkringskassan; Forskarrapport 2024:2
9. Pählsson-Notini, A., Liu, S., Tideman, M., Latvala, A., Serlachius, E., Larsson, H., Hirvikoski, T., Taylor, M. J., Kuja-Halkola, R., Lichtenstein, P., & Butwicka, A. (2024). Substance use-related problems in mild intellectual disability: A Swedish nationwide population-based cohort study with sibling comparison. *JCPP Advances*, e12225. <https://doi.org/10.1002/jcv2.12225>
10. Luthra, R., Tideman, M., & Staland-Nyman, C. (2024). Disability day programs for people with intellectual disability: Characteristics and long-term perspectives. *Journal of Intellectual Disabilities*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/17446295241245782>
11. Luthra, R. (2024). Young Adults with Intellectual Disability Not Participating in Employment, Education or Daily Activity: Social Relationships and Experiences of Belonging. *Young (Stockholm, Sweden)*. <https://doi.org/10.1177/11033088241250224>

17

“Många små saker som görs
av många små människor
på många små platser
kan förändra världens ansikte”

(Kinesiskt ordspråk)

18